

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี
ในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

Thai Muslims Family in Pattani during demographic transitions stages

อัลญาน์ สมุทฺ์เสนีโต

ปร.ด. (ประชากรศาสตร์), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Journal of Humanities and Social Sciences

Abstract

The purposes of this article were 1) to monitor the population situation in Pattani under demographic transition stages in Thailand 2) to investigate the perspectives of Thai Muslims in Pattani on marriage to start a family and have children. The findings of the study showed that the population structure in Pattani had been changed to aging population structure, which correlated to the national level; however, the total fertility rate was higher than replacement level fertility. This is because the belief and view of Thai Muslims is based on Islamic principles that encourage Muslim people to start a family and have children. Even though some Thai Muslims who were highly educated remained single longer, they agreed that they had to get married and have children in accordance with the religious principles. As for the family patterns, it was found out that there were more nuclear families than extended families, and people lived near their family and relatives. In addition, the result revealed that there was no difference between people living in city and people living in the country in that they believed they should get married and have children rather than remain single. However, there was difference in the aspect of having children. Unlike Thai Muslims in the city, those living in the country did not have a family planning, and were not concerned about

pregnancy interval, and the money needed for raising their children. The city people also devoted their time to take care of their children, provide education to their children, and financially support them. Yet, both groups did not restrict the number of children they could have.

Keywords :

Thai Muslims Family, Demography
Transitions

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบสถานการณ์ทางประชากรในจังหวัดปัตตานี ภายใต้สถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางประชากรในประเทศไทย และสืบค้นความเชื่อในเรื่องการแต่งงานเพื่อสร้างครอบครัว และการมีบุตรของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างทางประชากรในจังหวัดปัตตานีได้เปลี่ยนผ่านเป็นโครงสร้างประชากรสูงวัยแล้ว เช่นเดียวกับโครงสร้างประชากรในระดับประเทศ แต่ก็ยังมีอัตราเจริญพันธุ์สูงกว่าระดับทดแทน ทั้งนี้เป็นเพราะความเชื่อตามหลักการในศาสนาอิสลามคือ การส่งเสริมให้มุสลิมแต่งงาน มีครอบครัว และสนับสนุนการมีบุตร แม้ว่าจะพบว่าชาวไทยมุสลิมบางส่วนได้รับการศึกษาสูง มีการยืดอายุการสมรส ชะลอการแต่งงาน แต่ก็ยังเห็นด้วยกับการแต่งงานและมีบุตรตามหลักการในศาสนา โดยมีครอบครัวเดียวในสัดส่วนสูงกว่าครอบครัวขยายเล็กน้อย การอยู่อาศัยและการตั้งบ้านเรือนยังเน้นความสัมพันธ์ในเครือญาติและการอยู่ใกล้เคียงเครือญาติ อย่างไรก็ตามการแต่งงานและสร้างครอบครัวไม่พบความแตกต่างระหว่างเขตเมืองกับชนบท ในขณะที่ความเชื่อในการมีบุตรมีความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมือง กล่าวคือ ชาวไทยมุสลิมในชนบทไม่ได้มีการวางแผนระยะห่างระหว่างบุตรแต่ละคน รวมถึงกำลังทรัพย์ในการดูแลบุตร ในขณะที่ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเมืองคำนึงถึงระยะห่างระหว่างบุตรแต่ละคน การให้เวลาดูแล การให้การศึกษา และความพร้อมกำลังทรัพย์ต่อการมีบุตร แต่ก็ไม่ได้กำหนดจำนวนบุตรที่แน่นอน เช่นเดียวกับชาวไทยมุสลิมในชนบท

บทนำ

ในรอบศตวรรษที่ผ่านมา ขนาดของประชากรในประเทศไทย ได้ขยายใหญ่ขึ้นอย่างมาก สำมะโนประชากรครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2452-2454 นับจำนวนประชากรในราชอาณาจักรได้เพียง 8 ล้านคน และในปี พ.ศ.2503 ประชากรไทยเพิ่มเป็น 26 ล้านคน ต่อมาในการทำสำมะโนประชากรครั้งล่าสุดในปี พ.ศ.2553 ประชากรมีถึง 63.7 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) และคงที่อยู่ที่ประมาณ 65 ล้านคน มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2559) ประกอบกับข้อมูลของผลการศึกษาของ ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ (2548) รายงานว่าในจำนวนนี้มีจำนวนประชากรที่ไม่มีสัญชาติไทยมากถึง 2.7 ล้านคน ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ประชากรไทยได้เพิ่มช้าลงอย่างมาก อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนผ่านภาวะการตาย (mortality transition) โดยมีอัตราการตาย 6.9 คนต่อประชากร 1,000 คน และมีอายุคาดเฉลี่ย 70 ปี ในเพศชาย และ 76 ปี ในเพศหญิง นอกจากนี้ อัตราตายทารกประมาณ 15 คน ต่อการเกิดมีชีพ 1,000 รายในปัจจุบัน (ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ, 2548) สอดรับกับการเปลี่ยนผ่านภาวะเจริญพันธุ์ (fertility transition) ที่ได้เข้าสู่ขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่าน ทำให้อัตราเจริญพันธุ์ได้ลดลงจนเหลือเพียง 2 คน เมื่อประมาณปี พ.ศ.2540 และลดลงจนเหลือเพียง 1.5 คน ซึ่งเป็นอัตราเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทนในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นอัตราเจริญพันธุ์รวมของสตรีไทยยังมีแนวโน้มว่าจะลดลงไปกว่านี้อีก

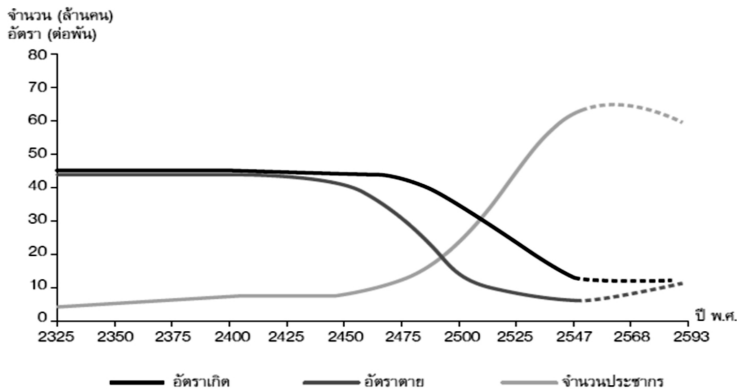
สถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศไทย

ในการเปลี่ยนผ่านทางประชากร ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ (2554) ได้อธิบายในการศึกษาเรื่องจุดเปลี่ยนประชากรประเทศไทย

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

สรุปถึงขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านอัตราเพิ่มประชากรของประเทศไทยตาม
ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร (ภาพที่ 1) กล่าวคือ ขั้นตอนที่ 1
อัตราเพิ่มประชากรต่ำ ประชากรไทยเพิ่มเพียงประมาณร้อยละ 1 ต่อปี
ในช่วงเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากทั้งอัตราเกิดและอัตราตาย
อยู่ในระดับสูงใกล้เคียงกัน อัตราเกิดสูงประมาณ 40 ต่อประชากร
1,000 คน และอัตราตายอยู่ในระดับที่สูงกว่า 30 ต่อประชากร 1,000 คน
อัตราเพิ่มตามธรรมชาติ (อัตราเกิด-ตาย) ของประชากรไทยจึงต่ำมาก
(ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ, 2548) ในขณะที่ขั้นตอนที่ 2 เมื่อภาวะ
การตายได้เปลี่ยนผ่านจากระดับสูง ลดลงสู่ระดับต่ำ ก่อนที่จะมีการ
เปลี่ยนผ่านภาวะเจริญพันธุ์ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างอัตราเกิดและ
อัตราตายได้ลดลงเหลือประมาณ 10 ต่อประชากร 1,000 คน อัตราเกิด
ยังคงสูงกว่า 40 ต่อประชากร 1,000 คน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2506 - 2526
มีเด็กเกิดในประเทศไทยปีละมากกว่าล้านคน จนเรียกเด็กเกิดในช่วง
เวลาดังกล่าวว่า “ประชากรรุ่นเกิดล้าน” (ปราโมทย์ ประสาทกุล และ
คณะ, 2548) อัตราเพิ่มประชากรซึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างอัตราเกิด
และอัตราตายในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2500-2530 สูงประมาณร้อยละ 3
ต่อปี เรียกได้ว่าเกิดระเบิดประชากรขึ้นในประเทศแล้วในช่วงเวลานั้น
ขั้นตอนที่ 3 อัตราเพิ่มประชากรลดลงสู่ระดับต่ำอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากการ
ลดลงของภาวะเจริญพันธุ์หลังปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา อัตราเกิดของ
ประชากรไทยได้ลดลงเรื่อยๆ จากที่เคยสูงประมาณ 30 - 40 ต่อประชากร
1,000 คน ก่อนปี พ.ศ.2530 ได้ลดลงเหลือไม่ถึง 20 ในปี พ.ศ.2540 และ
เหลือเพียงสูงกว่า 10 ต่อประชากร 1,000 คน เพียงเล็กน้อยในปัจจุบัน
อัตราเกิดได้ลดลงต่ำจนอยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราตายไม่มากนัก อัตรา
เพิ่มตามธรรมชาติ (อัตราเกิด-ตาย) ของประชากรไทยจึงกลับมาอยู่ที่

ระดับต่ำกว่าร้อยละ 1 อีกครั้งหนึ่ง ปัจจุบันอัตราเกิดอยู่ที่ประมาณ 12 ต่อประชากร 1,000 คน อัตราตายที่สูงประมาณ 7 ต่อประชากร 1,000 คน เหลืออัตราเพิ่มประชากรร้อยละ 0.5 เท่านั้น (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2554)

ที่มา: ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา วาฬพินิจ, 2548

ภาพที่ 1 การเปลี่ยนผ่านประชากรของประเทศไทย

ในอนาคตอันใกล้นี้คาดการณ์ได้ว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ท่ามกลางประชากรไทยที่มีแนวโน้มมีบุตรลดลง และสังคมไทยจะมีแต่ประชากรที่วัยสูงขึ้น นอกจากนี้ ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ (2554) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าประเทศไทยจะต้องมีนโยบายเกี่ยวกับการเกิดที่เหมาะสม โดยให้มีความสมดุลกันระหว่างการส่งเสริมคุณภาพและการเพิ่มปริมาณของการเกิด รัฐบาลไทยจะต้องเปลี่ยนแนวนโยบายที่มุ่งควบคุมให้อัตราเกิดลดลงเป็นหลักมาเป็นนโยบายที่ส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ และควรส่งเสริมโครงการอนามัยเจริญพันธุ์ของประชากรอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ประชากรปัจจุบัน ถ้ากล่าวถึงในประเด็นการส่งเสริมการเกิดเพื่อรักษาปริมาณประชากรให้คงที่หรือเพิ่มอาจจะพิจารณาแล้วว่าเป็นเรื่องค่อนข้างยากพอสมควร เพราะจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่ลดลงดังกล่าว นอกจากจะเป็นผลจากนโยบายการควบคุมการเกิดแล้ว ความคิดเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวและมีบุตรก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตแล้วเช่นกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครอบครัวไทยในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

การสร้างครอบครัวในสังคมไทยมีสิ่งสำคัญที่บ่งบอกความเปลี่ยนแปลงนี้คือ การยืดระยะเวลาสมรสหรือชะลอการแต่งงาน กล่าวคือ มีการเริ่มสร้างครอบครัว ณ อายุที่สูงขึ้น เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2503) ชายไทยแต่งงาน เมื่อมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 25 ปี และหญิงไทยแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 22 ปี ในขณะที่ปีสามะโนประชากรล่าสุด (พ.ศ.2553) อายุเฉลี่ยที่ชายไทยแต่งงานหรือเริ่มสร้างครอบครัวคือ 29 ปี ขณะที่หญิงเริ่มเมื่ออายุเฉลี่ย 25 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2503 และพ.ศ.2553) และในไม่ช้านี้คาดว่าอายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มสร้างครอบครัวสำหรับชายไทยอาจจะยืดเวลาไปจนถึงอายุ 30 ปี ในขณะที่หญิงก็อาจจะมากกว่าอายุเฉลี่ย 25 ปี ก็เป็นไปได้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2503, 2513, 2523, 2543 และ 2553) ทั้งนี้ข้อเท็จจริงข้างต้นนี้ ชาย โพธิ์สิตา (2552) ให้ข้อสังเกตว่า อาจจะเป็นเพราะพฤติกรรม การแต่งงานของคนเรามีแนวโน้มกับการตอบสนองการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ในลักษณะที่ว่าหากเศรษฐกิจและสังคมเจริญมาก คนมีแนวโน้มแต่งงานช้าลง ทั้งนี้คนไทยปัจจุบันเริ่มต้นการสร้างครอบครัวเมื่ออายุมากขึ้นกว่าเมื่อก่อน ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องจาก

ข้อเท็จจริงทางสังคมที่ผู้คนมีการศึกษาสูงขึ้น และมีสัดส่วนของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ดังนั้นโอกาสของการสร้างครอบครัวจึงขยายเวลาตามไปด้วย

นอกจากปรากฏการณ์คนไทยชะลอการสร้างครอบครัวแล้ว ยังคงพบความแพร่หลาย หรือความชุกของการแต่งงานในสังคมลดลง มีประชากรชาย-หญิงที่ครองโสดอยู่ในกลุ่มอายุสูงๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลา 30 ปี จาก พ.ศ. 2523-2553 มีสัดส่วนของผู้ที่โสดหลังวัย 40 ปีไปแล้วเพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2503-2553) เนื่องจากโอกาสที่จะแต่งงานสำหรับชายและหญิงในวัยอายุหลัง 44 ปีไปแล้ว มีน้อยลง ซึ่งอาจจะถือว่าผู้ที่ยังครองโสดอยู่ในอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป เป็นผู้ครองโสดถาวร เพราะวัยดังกล่าวมีโอกาสที่จะสร้างครอบครัวโดยให้กำเนิดบุตรของตนเอง สำหรับเพศหญิงก็เป็นไปได้น้อยมาก และเพศหญิงในกลุ่มอายุที่สูงขึ้นไปนั้นมีสัดส่วนผู้ที่ครองโสดสูงกว่าเพศชาย อย่างไรก็ตามจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบข้อมูลว่า เพศชายที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีโอกาสเป็นโสดสูงกว่าเพศชายที่มีการศึกษาระดับระดับหนึ่ง (เปรียบเทียบร้อยละ 15 และร้อยละ 8 ตามลำดับ) ในขณะที่เพศหญิงยังมีระดับการศึกษาสูงมีโอกาสจะใช้ชีวิตอยู่ในสภาพสมรสเป็นโสดยิ่งสูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อสำรวจสถานการณ์ครอบครัวด้วยจำนวนสถิติการจดทะเบียนสมรสก็พบข้อมูลที่ความแม่นยำได้ค่อนข้างน้อยมาก เนื่องจากจำนวนการจดทะเบียนสมรสในประเทศไทยนั้นต่ำกว่าจำนวนการแต่งงานมาตลอด Chayovan (1989) วิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการศึกษาประชากรและการอนามัยในประเทศไทย (TDHS, เก็บข้อมูลเมื่อ พ.ศ.2530) พบว่า หญิงอายุ 15-49 ปี ที่แต่งงานแล้ว (แต่งงานครั้งเดียว)

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

มีการจดทะเบียนสมรสเพียงร้อยละ 53 สอดคล้องกับการศึกษาของ
ธนารดี คำยา (2543) พบคู่สมรสที่จดทะเบียนสมรสมีเพียงร้อยละ 53
ของสตรีในกลุ่มตัวอย่าง 2,794 รายเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบรูปแบบ
การแต่งงานที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ แต่เดิมรูปแบบของการอยู่กินระหว่าง
ชายและหญิงที่สังคมถือว่าเป็นการแต่งงาน (marital union) คือการที่
ทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกันโดยสมัครใจ และด้วยการรับรู้ หรือไม่ก็มีการ
สนับสนุนจากญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย โดยปกติก็มักจะมีการจัดพิธี
ตามประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการรับรู้ทางสังคมด้วย ซึ่งอาจจะมี
การจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ได้เป็นประเด็นสำคัญ และ
ถึงแม้ว่ารูปแบบการแต่งงานดังกล่าวจะยังคงเป็นรูปแบบการแต่งงาน
ในอุดมคติและยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน แต่ดูเหมือนความสำคัญได้เริ่มถูก
แทนที่ด้วยรูปแบบการอยู่กินกันแบบใหม่ โดยเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
เจียบ ๆ แต่ดูเหมือนจะมีกระแสดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างค่อย ๆ ซึมลึก ไปอย่างช้า ๆ
แต่ต่อเนื่องในกลุ่มคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะสังคมเมืองที่อาจจะ
เกิดและเติบโตในเมือง หรือหนุ่มสาวที่ย้ายถิ่นจากชนบทมาทำงานอยู่
ในเมือง รูปแบบที่ว่านี้คือ การที่หนุ่มสาวที่ถูกใจกันตกลงอยู่กินกัน โดยที่
ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายอาจจะยังไม่ได้ให้การยอมรับ หรือไม่มีโอกาสได้
รับทราบเลยด้วยซ้ำ ซึ่งการอยู่กินเช่นนี้ยังไม่มีคำเรียกเฉพาะ เท่าที่
ปรากฏมีการเรียกว่า “การอยู่ร่วม” บ้าง “อยู่ก่อนแต่ง” บ้าง “ชีวิตคู่ที่
ออกแบบเอง” บ้าง “การทดลองอยู่กินกันก่อน” บ้าง หรือ “โสดแบบมีคู่”
(Jones, 2004; Kiernan, 2001; Oppenheimer, 2003) แต่ในเอกสาร
ภาษาอังกฤษเรียกการอยู่กินกันแบบนี้ว่า “cohabitation” หรือ
“unmarried cohabitation” ในการอยู่กินกันเช่นนี้ ทั้งสองฝ่าย หรือ
เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจจะตัดสินใจแน่อนว่าจะแต่งงาน อย่างน้อย

ก็มีความชอบพอกับอีกฝ่ายในระดับหนึ่ง เมื่ออยู่กินกันไประยะหนึ่งหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายอาจจะตกลงจัดการแต่งงานกันตามประเพณี หรือเพียงแค่ดำเนินการจดทะเบียนตามกฎหมาย เพื่อให้การแต่งงานสมบูรณ์ กรณีเช่นนี้มักจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหญิงเริ่มตั้งครรภ์ หรือได้อยู่กินกันมานานพอสมควร จนมั่นใจว่าหาก “ลุ่มหัวจมท้าย” ในชีวิตครอบครัวกันไปจริง ๆ แล้วจะ “ไปกันได้” หรือไม่ก็อาจจะมีความกดดันจากญาติของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ให้จัดการด้วยการ “เข้าตามตรอก ออกทางประตู” เสียให้เรียบร้อย แต่หากเห็นว่าจะ “ไปกันไม่ได้” ทั้งสองก็อาจจะแยกทางกันไป กรณีหลังจากนี้มีผลเท่ากับว่าทั้งสองฝ่ายที่แยกทางกันไปกันนั้น ไม่เคยผ่านการแต่งงาน (อย่างเป็นทางการ) มาก่อน อย่างไรก็ตาม การอยู่กินกันแบบนี้ไม่สามารถให้ความหมายของการอยู่กินกันแบบนี้ได้อย่างสมบูรณ์ (ชาย โพธิ์ลีตา, 2552) นอกจากนี้ในการศึกษาประเด็นการอยู่กินก่อนแต่งงานในสังคมไทย ยังหาเอกสารอ้างอิงในประเด็นดังกล่าวค่อนข้างยาก แต่เรามักพบในการศึกษากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย พบว่า ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายใช้ชีวิตร่วมกันแบบอยู่ก่อนแต่ง แต่ทั้งนี้เหตุจูงใจแต่ละฝ่ายแตกต่างกัน โดยฝ่ายชายมองในเรื่องเพศสัมพันธ์ ความประหยัด และความสะดวกสบาย หรือไม่ก็รักจริง แต่ฝ่ายหญิงจะเน้นรักจริง แต่ไม่หวังหรือแอบหวังเรื่องแต่งงานเหมือนกัน และยังพบรูปแบบการแต่งงานที่หลากหลายมากขึ้นอย่างเห็น ครอบคลุมไว้เพศเดียวกันเพิ่มขึ้น หญิงและหญิง และชายและชาย เป็นต้น

นอกจากนี้ในการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า การหย่าร้างเป็นมิติของครอบครัวไทยที่มีการศึกษาค่อนข้างน้อย จึงทำให้ความรู้ยังเป็นระบบในประเด็นดังกล่าวน้อยมาก แหล่งข้อมูลที่มีอยู่คืองานการจดทะเบียนครอบครัว ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ซึ่งเก็บสถิติการจดทะเบียนสมรสและการจดทะเบียนหย่าต่อเนื่องมาทุกปี แต่ข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อว่าดีที่สุดเท่าที่มีอยู่นี้ก็ไม่สามารถให้ภาพที่ชัดเจนในการหย่าร้างได้ เนื่องจากอาจจะมีคู่สามีภรรยาที่เลิกร้างกันโดยไม่ได้จดทะเบียนหย่ากัน (เช่นเดียวกันในบางครั้งก็ไม่พบในการจดทะเบียนสมรส) สำหรับคู่สมรสบางคู่ นั้น การจดทะเบียนหย่าไม่ได้บันทึกอยู่แล้วโดยอัตโนมัติ เพราะการสมรสของเขาไม่มีการจดทะเบียน นั่นคือ เมื่อไม่มีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย การจดทะเบียนหย่าก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลการจดทะเบียนหย่าก็ยังพบว่ามีการเพิ่มขึ้นของการหย่าร้าง (ชาย โพลีธิตาและคณะ, 2552) ทั้งนี้ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบครอบครัวที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก (Giddens, 2000 : 143) เกิดขึ้นเนื่องจากครอบครัวแบบขยายและกลุ่มเครือญาติประเภทอื่นๆ มีพลังและอิทธิพลน้อยลงไปเรื่อยๆ และการแต่งงานกันเองในบรรดาเครือญาติ (kin marriages) กำลังกลายเป็นเรื่องผิดปกติ ในขณะที่แนวโน้มของประชากรในการเลือกคู่ครองได้อย่างอิสระเสรีมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นสิทธิของผู้หญิงได้รับการยอมรับมากขึ้นทั้งในเรื่องการแต่งงานและการตัดสินใจต่างๆ ภายในครอบครัว และระดับของเสรีภาพทางเพศ (sexual freedom) ในสังคมที่เคยเข้มงวดเรื่องนี้ กำลังมีเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ กลายเป็นประเด็นที่สำคัญต่อความหลากหลายของครอบครัวไทยปัจจุบัน

ลักษณะการอยู่อาศัย และความสัมพันธ์ในครอบครัว

รูปแบบครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายในสังคมเกษตรกรรมกลายเป็นการเพิ่มจำนวนของครอบครัวเดี่ยวในยุคโลกาภิวัตน์มากขึ้น จากสถิติของกระทรวงวัฒนธรรม และสถาบันรามจิตติ (ศุภลักษณ์

เก่งบัญชา, 2548) รายงานว่า มีครอบครัวเดียวถึงร้อยละ 54-55 และครอบครัวขยายลดลงเหลือร้อยละ 32.5 ในขณะที่ครอบครัวที่อยู่คนเดียวมีสูงถึงร้อยละ 11.3 โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครที่มี สัดส่วนครอบครัวที่อยู่คนเดียวสูงสุด หรือสูงขึ้นร้อยละ 16 (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รักษ์ และ อรทัย หรุเจริญพรพานิช, 2550) คิดเป็นจำนวนครอบครัวเดียวประมาณ 16 ล้านครอบครัว และมีบิดาหรือมารดาที่เลี้ยงลูกตามลำพังถึง 1.3 ล้านครอบครัว อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการอยู่อาศัยในครอบครัวแทบไม่มีความหมายใดใดเลย ถ้าไม่มีสัมพันธภาพครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะสัมพันธภาพดังกล่าวจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความยืนยาวของสถาบันครอบครัวต่อไปในอนาคต

แม้ว่าที่ผ่านมาภาพรวมของประเทศไทยได้ผ่านช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากรไปแล้ว และอัตราการเพิ่มประชากรก็เพิ่มขึ้นในสัดส่วนลดลงจนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงรูปแบบครอบครัวและครัวเรือนก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อการลดลงของจำนวนเด็กเกิดใหม่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าการลดลงของจำนวนครอบครัวสร้างใหม่และจำนวนเด็กเกิดใหม่อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ ในประเทศอย่างน้อยก็ในพื้นที่ชายแดนใต้ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่ประกอบด้วยประชากรไทยมุสลิมซึ่งมีวิถีชีวิตประจำวันตามหลักการในศาสนาอิสลามที่มุ่งเน้นการสร้างครอบครัว มีคู่ครอง และส่งเสริมการมีบุตร อีกทั้งยังมีข้อห้ามไม่ให้คุมกำเนิดหรือจำกัดจำนวนบุตรด้วยวิธีใดๆ ก็ตาม ด้วยความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานการสำรวจสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2553 พบว่า จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่มีอัตราเจริญพันธุ์สูงกว่า 2.3 โดยที่ตัวเลขดังกล่าวสะท้อน

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ว่า ในพื้นที่ชายแดนได้ยังคงมีเด็กเกิดใหม่ในสัดส่วนสูงกว่าระดับทดแทน และเป็นตัวเลขสูงกว่าอัตราเจริญพันธุ์ระดับประเทศซึ่งมีอยู่เพียง 1.5 เท่านั้น (ปราโมทย์, อ้างแล้ว) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพื้นที่ชายแดนได้จะประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้สนใจศึกษาสถานการณ์ครอบครัวในจังหวัดปัตตานี ซึ่งนอกจากจะเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ชายแดนได้ มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามมากกว่าร้อยละ 85 แล้ว ยังพบว่าจำนวนครัวเรือนส่วนบุคคลในจังหวัดปัตตานียังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นกว่าพื้นที่อื่น ๆ ด้วย ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้สนใจตรวจสอบสถานการณ์ทางประชากรในจังหวัดปัตตานีในการเปลี่ยนผ่านทางประชากรในประเทศไทย และสืบค้นความเชื่อในเรื่องการแต่งงานเพื่อสร้างครอบครัว และการมีบุตรของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาระดับอัตราเจริญพันธุ์ของประเทศให้อยู่ในระดับทดแทนและรับรู้มุมมองความคิดในการแต่งงานสร้างครอบครัว และการมีบุตรในประชากรไทยมุสลิม

คำถามการวิจัย

ตรวจสอบสถานการณ์ทางประชากรในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างไร และชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีความเชื่ออย่างไรในเรื่องการแต่งงาน และการมีบุตร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ตรวจสอบสถานการณ์ทางประชากรในจังหวัดปัตตานี ในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากรในประเทศไทย และสืบค้นความเชื่อในการแต่งงาน และการมีบุตรของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งจากการวิจัยเรื่องครอบครัวไทยมุสลิม ในจังหวัดปัตตานีในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางประชากร ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ อย่างไรก็ตาม ในบทความครั้งนี้เลือกเฉพาะส่วนที่นำเสนอเกี่ยวกับประเด็นสถานการณ์ทางประชากรในจังหวัดปัตตานี โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากสถิติการจดทะเบียนราษฎร จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยแสดงข้อมูลการจดทะเบียนสมรส และการหย่าร้าง เพื่อสะท้อนภาพการแต่งงานและสร้างครอบครัว หลังจากนั้นสืบค้นข้อมูลความเชื่อการแต่งงาน และการมีบุตรด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกคู่สมรส โดยคู่สมรสไม่ได้ให้ข้อมูลพร้อมกัน เนื่องจากความกังวลใจว่าคู่สมรสจะไม่ได้ให้ข้อมูลที่แท้จริง หากสัมภาษณ์พร้อมกัน อย่างไรก็ตาม คู่สมรสที่ให้ข้อมูลครั้งนี้มาจากการสุ่มตัวอย่างด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลาม สมรสแล้ว และอาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานี เมื่อตรวจสอบข้อมูลแล้วจึงคัดเลือกเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพในประเด็นการแต่งงานและสร้างครอบครัว และการมีบุตร ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ความสามารถในการให้ข้อมูลด้วยการสื่อสารภาษาไทยได้ ช่วงอายุ เขตที่อยู่อาศัย และมีเวลาในการสัมภาษณ์จำนวน 20 คน อย่างไรก็ตาม ในการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยได้ใช้หน่วยในการวิเคราะห์ที่เป็นระดับครัวเรือนคือสัมภาษณ์คู่สมรส ทั้งสามีและภรรยา ดังนั้นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มาจากคู่สมรส 20 ครอบครัว

ในการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยสนใจศึกษาทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย (ซึ่งประเภทของครอบครัวนั้นผู้วิจัยได้สำรวจเชิงปริมาณ

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ไปก่อนหน้านี้แล้ว) ในประเด็นความเชื่อในการแต่งงานและการมีบุตรของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างไร เพื่อสะท้อนการเจริญพันธุ์ของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมเป็นสำคัญ

ผลการศึกษา

สถานการณ์ทางประชากรในจังหวัดปัตตานี

ข้อมูลในรอบ 3 ปีสำมะโนประชากรและเคหะ (ตารางที่ 1) รายงานว่าจังหวัดปัตตานีมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 515,400 คน ในปี พ.ศ.2533 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 596,000 คน ในปี พ.ศ. 2543 และ 609,015 คน ณ วันกลางปีสำมะโน (1 กรกฎาคม 2553) เป็นชาย 298,040 คน และหญิง 310,975 คน คิดเป็นอัตราส่วนเพศเท่ากับ 95.8 หรือกล่าวคือประชากรเพศชาย 96 คน ต่อเพศหญิง 100 คน แสดงว่าในจังหวัดปัตตานีนั้นมีประชากรเพศหญิงในสัดส่วนที่สูงกว่าเพศชาย อย่างไรก็ตามประชากรในพื้นที่มีอายุมัธยฐาน 26.5 ปี ถือว่าโครงสร้างประชากรในพื้นที่เป็นประชากรวัยกลาง เพราะอยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี ประกอบด้วยประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) ร้อยละ 28.0 ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) ร้อยละ 61.2 และประชากรสูงวัย (ตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป) ร้อยละ 10.7 อัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของประชากรในช่วงปี พ.ศ. 2543-2553 คิดเป็นร้อยละ 0.22 ต่อปี นับว่าจังหวัดปัตตานีก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเติบโตทางประชากรลดลงเช่นเดียวกับภาพรวมระดับประเทศ

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างประชากรทั้งสามวัย พบว่า จังหวัดปัตตานีได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว โดยมีสัดส่วนประชากรสูงวัยมากกว่าร้อยละ 10 ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ (UN) ระบุว่า ประเทศใดที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 10 ให้ถือว่า

ประเทศนั้นเป็นโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ และสิ่งหนึ่งที่พบจากการเป็นโครงสร้างประชากรสูงวัยก็คือ อัตราส่วนการเป็นภาระของประชากรสูงวัยมีแนวโน้มเพิ่มสัดส่วนมากขึ้น ในที่นี้ ภาระหมายถึงการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ โดยประชากรวัยแรงงาน 100 คนต้องดูแลประชากรวัยพึ่งพิงที่ประกอบด้วย ประชากรวัยเด็ก อายุ 0-14 ปี และประชากรสูงวัย ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป การที่ผู้พึ่งพิงสูงวัยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นก็เท่ากับว่าผลิตภาพทางเศรษฐกิจอาจจะมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากความสูงวัยทำให้เกิดการเสื่อมถอยทางร่างกายส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอาจจะลดลงและไม่สามารถทำงานได้อย่างปกติ ดังนั้น ยิ่งประชากรสูงวัยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นก็เท่ากับเป็นการเพิ่มภาระทางเศรษฐกิจให้ประชากรวัยแรงงานต้องดูแลเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้พบว่า ประชากรในจังหวัดปัตตานีมีอายุแรกสมรสเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.2533 อายุแรกสมรสประมาณ 24 ปี เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ.2543 อายุแรกสมรสเป็น 26 ปี และในปี พ.ศ.2553 อายุแรกสมรสเพิ่มขึ้นเป็น 27 ปี พบทั้งในประชากร เพศหญิงและเพศชายมีอายุแรกสมรสเพิ่มขึ้น โดยประชากรเพศชายมีอายุแรกสมรสเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จนในปี พ.ศ. 2553 มีอายุแรกสมรสสูงเกือบถึง 30 ปี ในขณะที่เพศหญิงมีอายุแรกสมรสประมาณ 25 ปี ทั้งนี้พบว่า ประชากรในจังหวัดปัตตานีที่มีอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรสเกินกว่าร้อยละ 50 ของประชากรเป็นผู้ที่สมรส โดยสัดส่วนการสมรสระหว่างเพศชายและเพศหญิงไม่แตกต่างกันมากนัก โดยสัดส่วนการเป็นโสดของประชากรเพศชายที่อยู่เป็นโสดสูงกว่าประชากรเพศหญิง (ร้อยละ 42.6 และ 31.6 ตามลำดับ) ในขณะที่เพศหญิงมีสัดส่วนของการเป็นหม้าย หย่า และแยกกันอยู่ ในสัดส่วนสูงกว่าเพศชายกว่า 2 เท่า (ร้อยละ 17.7 และร้อยละ 6.3

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ตามลำดับ) อย่างไรก็ตามอัตราเจริญพันธุ์ในจังหวัดปัตตานียังคงอยู่ในระดับทดแทน โดยพิจารณาจากจำนวนบุตรเกิดรอดเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2553 (ใช้สถิติในปีดังกล่าวเนื่องจากเป็นปีสำมะโน) เท่ากับ 2.33 นั้นหมายความว่าสตรีเคยสมรสอายุ 15-49 ปี คนหนึ่งให้กำเนิดบุตรเพื่อทดแทนตนเองและคู่สมรส และมีสำรองเผื่อไว้สำหรับการตายที่อาจจะเกิดขึ้นก่อนที่บุตรจะเป็นปิตามารดาในอนาคต และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย เมื่อ เปรียบเทียบในปี พ.ศ.2533 ปี พ.ศ.2543 และปี พ.ศ.2553 (สตรีเคยสมรสอายุ 15-49 ปีคนหนึ่งจะมีบุตรที่ยังมีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ย 2.74 คนในปี พ.ศ.2533 ลดลงเหลือ 2.41 คน ในปี พ.ศ. 2543 และ 2.30 คน ในปี พ.ศ.2553) สอดคล้องกับข้อมูลจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยลดลงเช่นกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า ในปีสำมะโน พ.ศ.2553 จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 146,213 ครัวเรือน ได้เพิ่มขึ้นจากปีสำมะโน พ.ศ.2543 ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนเพียง 125,070 ครัวเรือน โดยในจำนวนครัวเรือนดังกล่าวประกอบด้วย ครัวเรือนส่วนบุคคล และครัวเรือนกลุ่มบุคคล ในการศึกษาครั้งนี้สนใจศึกษาครัวเรือนส่วนบุคคล ซึ่งหมายถึง ครัวเรือนของบุคคลทั่วไป อาจจะประกอบด้วยบุคคลคนเดียวหรือหลายคน อาศัยอยู่ในบ้านหรือสถานที่อยู่เดียวกัน หรือในบริเวณ เดียวกัน จัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน โดยบุคคลเหล่านี้อาจเป็นญาติหรือไม่เป็นญาติก็ได้ ทั้งนี้ครัวเรือนส่วนบุคคลในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวน 124,871 ครัวเรือน และเพิ่มขึ้นเป็น 145,816 ครัวเรือน ในปี พ.ศ.2553 โดยขนาดครัวเรือนเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ จากปี พ.ศ.2533 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.8 คน ลดลงเล็กน้อยเป็น 4.7 คน ในปี พ.ศ.2543 และลดลงเป็น 4.0 คนในปี พ.ศ.2553 ในขณะที่ครัวเรือน

ตารางที่ 1 ข้อมูลประชากร จังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2533-2553

รายการ	พ.ศ.2533	พ.ศ.2543	พ.ศ.2553
	ค.ศ.1990	ค.ศ.2000	ค.ศ.2011
ลักษณะทางประชากร			
ประชากรรวม	515.4	596.0	609.0
อัตราส่วนเพศ (ชายต่อหญิง 100 คน)	99.3	97.8	95.8
อัตราการเพิ่มของประชากรต่อปี	2.07	1.45	0.22
อายุมัธยฐาน (ปี)	22.2	24.1	26.5
ประชากรตามหมวดอายุ			
วัยเด็ก 0-14 ปี (%)	33.7	32.4	28.0
วัยแรงงาน 15-59 ปี (%)	58.1	58.3	61.2
วัยสูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (%)	8.2	9.3	10.7
อัตราส่วนการเป็นภาระ (ต่อประชากร 15-59 ปี 100 คน)			
รวม	24.3	25.9	27.2
ชาย	26.1	27.9	29.4
หญิง	22.4	24.0	25.1
ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม (%)	78.4	80.7	84.4
ภาวะเจริญพันธุ์			
จำนวนบุตรเกิดรอด (ต่อสตรีเคยสมรสอายุ 15-59 ปี)	2.87	2.51	2.33
จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ย (ต่อสตรีเคยสมรสอายุ 15-49 ปี)	2.74	2.41	2.30
ลักษณะของครัวเรือน			
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	106,181	125,070	146,213
จำนวนครัวเรือนกลุ่มบุคคล	205	199	397
จำนวนครัวเรือนส่วนบุคคล	105,976	124,871	145,816
-ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย	4.8	4.7	4.0
-ครัวเรือนคนเดียว (%)	5.4	8.1	13.1
-ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิง (%)	19.1	26.1	35.0

ที่มา: สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2553

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

คนเดียวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.4 ในปี พ.ศ.2533 เป็นร้อยละ 8.1 ในปี พ.ศ.2543 และเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 13.1 ในปี พ.ศ.2553

ด้วยข้อมูลข้างต้น กล่าวได้ว่า จังหวัดปัตตานีได้ผ่านสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางประชากรแล้ว นั่นคือ มีอัตราเกิดและอัตรายาลดลง และกลายเป็นโครงสร้างสังคมสูงวัย อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลข้างต้น ในตารางที่ 1 พบสิ่งหนึ่งที่ที่น่าสนใจคือ จังหวัดปัตตานีมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าระดับทดแทน ($TFR = 2.33$) และมีแนวโน้มจำนวนครัวเรือนส่วนบุคคลเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าสนใจในการศึกษาครั้งนี้

ภายหลังจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้านประชากรในจังหวัดปัตตานี ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางประชากร โครงสร้างทางอายุของประชากร ภาวะเจริญพันธุ์ และครัวเรือนแล้ว ในประเด็นต่อมาเป็นการศึกษาถึงข้อมูลการจดทะเบียนสมรส และการหย่าร้างของประชากรในจังหวัดปัตตานี เพื่อตรวจสอบแนวโน้มการจดทะเบียนสมรส และหย่าร้างของประชากรในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากจุดเริ่มต้นของครอบครัวคือการแต่งงาน ซึ่งสามารถพิจารณาได้ทั้งทางนิตินัย และพฤตินัย ในสังคมไทยเริ่มต้นการสร้างครอบครัวจากหลักฐานทางนิตินัยมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าช่วงหลังค่านิยมดังกล่าวจะเริ่มเปลี่ยนแปลง แต่ข้อมูลจากทะเบียนราษฎรก็ยังเป็นข้อมูลที่สามารถอ้างอิงได้ในระดับหนึ่ง

ข้อมูลการจดทะเบียนสมรสและการหย่าร้างในจังหวัดปัตตานี ในปี พ.ศ.2552 - พ.ศ.2556

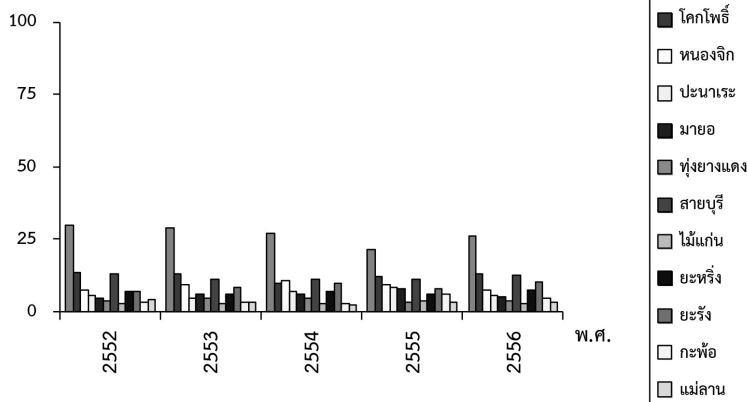
จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า ในปี พ.ศ.2552 มีผู้มาจดทะเบียนสมรสในจังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 1,497 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มาจดทะเบียนในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 29.86 (447 คู่)

รองลงมาเป็น อำเภอดงหลวง ร้อยละ 13.23 (198 คู่) และอำเภอสายบุรี ร้อยละ 12.76 (191 คู่) ต่อมาในปี พ.ศ.2553 มีผู้มาจดทะเบียนสมรสใน จังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 1,721 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มา จดทะเบียนในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 28.70 (494 คู่) รองลงมาเป็น อำเภอดงหลวง ร้อยละ 12.84 (221 คู่) และอำเภอสายบุรี ร้อยละ 10.92 (188 คู่) และในปี พ.ศ.2554 มีผู้มาจดทะเบียนสมรสใน จังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 2,158 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มา จดทะเบียนในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 26.88 (580 คู่) รองลงมาเป็น อำเภอสายบุรี ร้อยละ 10.98 (237 คู่) และอำเภอหนองจิก ร้อยละ 10.43 (225 คู่) และในปี พ.ศ.2555 มีผู้มาจดทะเบียนสมรสใน จังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 2,420 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มา จดทะเบียนในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 21.40 (518 คู่) รองลงมาเป็น อำเภอดงหลวง ร้อยละ 12.02 (291 คู่) และอำเภอสายบุรี ร้อยละ 11.28 (273 คู่) สำหรับในปี พ.ศ.2556 พบว่า มีจำนวนผู้มาจดทะเบียน สมรสในจังหวัดปัตตานี โดยรวม 1,840 คู่ ซึ่งมีแนวโน้มลดลงจากปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ อำเภอเมืองปัตตานียังเป็นอันดับ 1 รองลงมาเป็น อำเภอดงหลวง และอำเภอหนองจิก (ร้อยละ 25.87 (476 คู่) ร้อยละ 12.99 (239 คู่) และร้อยละ 7.39 (136 คู่) ตามลำดับ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2 ร้อยละของผู้มาจดทะเบียนสมรสในจังหวัดปัตตานี จำแนกตามอำเภอ และปีพ.ศ. 2552-2556 ดังนี้

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

แผนภูมิที่ 2 ร้อยละของผู้จดทะเบียนสมรสในจังหวัดปัตตานี

การจดทะเบียน

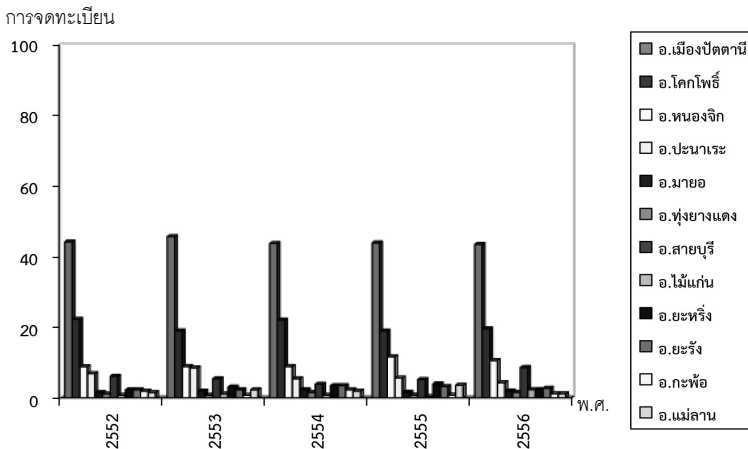

ที่มา: จำนวนจากสถิติการจดทะเบียนครอบครัว กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2556)

ในขณะที่จำนวนและร้อยละของผู้จดทะเบียนหย่าในปี พ.ศ.2552-2556 ในจังหวัดปัตตานี พบว่า ในปี พ.ศ.2552 มีผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 260 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มาจดทะเบียนหย่าในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 44.23 (115 คู่) รองลงมาคือ อำเภอโคกโพธิ์ ร้อยละ 22.31 (58 คู่) และอำเภอหนองจิก ร้อยละ 8.85 (23 คู่) ต่อมาในปี พ.ศ.2553 มีผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 258 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มาจดทะเบียนหย่าในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 45.74 (118 คู่) รองลงมาคือ อำเภอโคกโพธิ์ ร้อยละ 18.99 (49 คู่) และอำเภอหนองจิก ใกล้เคียงอำเภอปะนาเร (ร้อยละ 8.91 (23 คู่) เปรียบเทียบกับร้อยละ 8.53 (22 คู่) ตามลำดับ) และในปี พ.ศ.2554 มีผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 258 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มาจดทะเบียนหย่าในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 43.80

(113 คู่) รองลงมาคือ อำเภอดุสิต ร้อยละ 22.09 (57 คู่) และอำเภอนนทบุรี ร้อยละ 8.91 (23 คู่) และในปี พ.ศ.2555 มีผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 248 คู่ โดยสัดส่วนของประชากรที่มาจดทะเบียนหย่าในอำเภอเมืองปัตตานีในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 43.95 (109 คู่) รองลงมาคือ อำเภอดุสิต ร้อยละ 18.95 (47 คู่) และอำเภอนนทบุรี ร้อยละ 11.69 (29 คู่) สำหรับในปี พ.ศ.2556 พบว่า มีจำนวนผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี โดยรวม 255 คู่ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2555 เล็กน้อย โดย อำเภอเมืองปัตตานีมีสัดส่วนของประชากรที่มาจดทะเบียนหย่าในสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 43.53 (111 คู่) รองลงมาคือ อำเภอดุสิต ร้อยละ 19.61 (50 คู่) และอันดับ 3 อำเภอหนองจิก ร้อยละ 10.59 (27 คู่) ดังแผนภูมิ 3 ร้อยละของผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี จำแนกตามอำเภอ และปี พ.ศ. 2552-2556 ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 ร้อยละของผู้มาจดทะเบียนหย่าในจังหวัดปัตตานี จำแนกตามอำเภอ และปีพ.ศ. 2552-2556

ที่มา: คำนวณจากสถิติการจดทะเบียนครอบครัว กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2556)

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

การจดทะเบียนสมรสตามหลักศาสนาอิสลาม

ในจังหวัดปัตตานีประกอบด้วยชาวไทยมุสลิมเกือบร้อยละ 85 เมื่อพิจารณาในประเด็นการสร้างครอบครัวที่เริ่มต้นด้วยการแต่งงานจึงค่อนข้างซับซ้อนในสังคมไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากมีทั้งครอบครัวที่สมรสโดยการจดทะเบียนตามกฎหมาย หรือครอบครัวที่สมรสตามศาสนาอิสลาม ซึ่งข้อมูลการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายที่ออกโดยกรมการปกครองนำเสนอไปแล้วข้างต้น ในส่วนนี้นำเสนอการสมรสตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งจากข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ.2542-2557 ของหน่วยงานคณะกรรมการกลางอิสลามจังหวัดปัตตานี (2558) (ตารางที่ 2) พบว่า คู่สมรสไทยมุสลิมแต่งงานตามหลักศาสนาอิสลามมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ พ.ศ.2542 จนถึง พ.ศ.2554 และตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 จนถึงปี พ.ศ.2555 จำนวนคู่สมรสมีมากกว่าพันคู่ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ.2555-2557 มีแนวโน้มลดลงค่อนข้างมากเลยก็ตาม โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2556-2557 ลดลงมากกว่าครึ่งหนึ่งของปี พ.ศ.2555 ทั้งนี้อาจจะเป็นไปได้ว่าประชากรรุ่นใหม่อาจจะมีการเคลื่อนย้ายไปต่างพื้นที่ค่อนข้างมากเพื่อหางานทำและอาจจะจดทะเบียนในพื้นที่นั้นๆ ทำให้จำนวนการจดทะเบียนตามหลักศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีลดลงจากปีที่ผ่านมา (ข้อมูลจากการสำมะโนฐานจากโต๊ะอิหม่ามประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงสาเหตุการลดลงในการจดทะเบียนสมรสตามหลักศาสนาอิสลามในปี พ.ศ.2556-2557)

ตารางที่ 2 จำนวนการสมรสตามศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542-พ.ศ.2557

พ.ศ.	การสมรส (คู่)	พ.ศ.	การสมรส (คู่)
2542	589	2550	2,285
2543	531	2551	2,937
2544	614	2552	2,994
2545	1,111	2553	3,208
2546	1,328	2554	3,771
2547	1,680	2555	1,904
2548	1,879	2556	673
2549	2,180	2557	507

ที่มา: คณะกรรมการกลางอิสลาม จ.ปัตตานี (2558)

ในขณะที่ข้อมูลการหย่าร้างไม่สามารถนำมาอภิปรายได้ เนื่องจากการหย่าร้างในศาสนาอิสลามมักแสดงออกทางพฤติกรรม นั่นคือ การกล่าวคำว่า “หย่าร้าง” หรือ “ขอเลิก” ก็เป็นอันสิ้นสุดชีวิตคู่ ในขณะที่กฎหมายไทยนั้น การหย่าร้างต้องปรากฏหลักฐานทางนิติบัญญัติจากการจดทะเบียนหย่า ดังนั้นในส่วนนี้จึงไม่สามารถหาข้อมูลที่เป็นระบบและตรวจสอบได้จากการหย่าร้างของผู้สมรสตามหลักศาสนาอิสลาม

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า จำนวนการจดทะเบียนสมรสทั้งทางกฎหมายและตามหลักการศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีลดลงพอสมควรตั้งแต่ในปี พ.ศ.2556 ทั้งนี้จะอธิบายได้ว่าจำนวนครอบครัวในจังหวัดปัตตานีมีแนวโน้มลดลง อย่างไรก็ตาม สถิติดังกล่าวก็สอดคล้องกับรายงานสถิติในการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะในปี พ.ศ. 2553

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ที่รายงานว่าสัดส่วนของครัวเรือนเพิ่มขึ้นก็จริง แต่เป็นครัวเรือนคนเดียวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2533 มีครัวเรือนคนเดียวคิดเป็นร้อยละ 5.4 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.4 ในปี พ.ศ.2543 และเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวในปี พ.ศ. 2553 (ร้อยละ 13.1) ซึ่งภาพดังกล่าวอาจจะสะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนครัวเรือนคนเดียว ในขณะที่สัดส่วนครัวเรือนที่เป็นครอบครัวเกิดใหม่จากการสมรสกลับมีแนวโน้มลดลง ด้วยประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจสืบค้นความเชื่อในการแต่งงาน และการมีบุตรของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างไร ทั้งที่ๆ ในพื้นที่ดังกล่าวมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าระดับทดแทน แต่เหตุใดสัดส่วนการสร้างครอบครัวจากข้อมูลทุติยภูมิข้างต้นกลับลดลง

ความเชื่อในการแต่งงาน การสร้างครอบครัวและการมีบุตรในชาวไทยมุสลิม

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวเป้าหมายในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกครอบครัวผู้ให้ข้อมูล 20 ครอบครัว จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย และประเภทของครอบครัว ดังนั้นครอบครัวเป้าหมายในการศึกษาคั้งนี้ จึงเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีบ้านเรือนในเขตเมือง 5 ครอบครัว ครอบครัวขยายในเขตเมือง 5 ครอบครัว และในเขตชนบท เป็นครอบครัวเดี่ยว 5 ครอบครัว และครอบครัวขยาย 5 ครอบครัว เมื่อพิจารณาเขตที่อยู่อาศัย พบว่า ในเขตเมืองมักจะประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูกในสัดส่วนมากกว่าครอบครัวขยายที่ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 2 รุ่น ได้แก่ รุ่นพ่อแม่ รุ่นปู่ย่า/ตายาย และรุ่นลูก หรือหัวหน้าครอบครัวเป็นรุ่นปู่ย่า/ตายาย มีรุ่นลูก รุ่นหลาน และรุ่นเหลน อย่างไรก็ตาม ในการเป็นครอบครัวเดี่ยว

ก็ไม่ได้แตกต่างจากครอบครัวขยายเนื่องจากบริเวณรอบบ้านก็เป็นพื้นที่
อยู่อาศัยของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ยกเว้นว่าครอบครัวใหม่เมื่อสมรสแล้ว
จะมีการเคลื่อนย้ายไปอาศัยในพื้นที่อื่น เนื่องจากมีที่ดินเดิมค่อนข้าง
จำกัดไม่สามารถต่อขยายได้อีกแล้ว ครอบครัวใหม่จึงเคลื่อนย้ายไป
พักอาศัยหรือปลูกสร้างบ้านเรือนหลังใหม่ในอาณาบริเวณอื่น อาจจะเป็น
สถานที่ที่ใกล้สถานที่ทำงาน เพื่อความสะดวกในการเดินทางหรือ
ใกล้ใจกลางเมืองกว่าเดิม และโดยมากพื้นที่ที่ย้ายไปตั้งรกรากใหม่
ก็เป็นพื้นที่เขตเมืองที่เต็มไปด้วยตึกรามบ้านช่องและมีที่ดินจำกัดจึงยาก
ที่จะขยายขยายปลูกสร้างอาคารเพิ่มเติมได้ และด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ
จึงเป็นการยากที่จะยกครอบครัวเดิมย้ายตามมาอยู่ด้วยกันได้ อย่างไรก็ตาม
ก็ตาม ครอบครัวแบบนี้ก็ยังเชื่อมโยงกับครอบครัวเดิมอยู่ โดยการนำบุตร
ไปฝากปู่ย่า/ตายายเลี้ยงดูจนถึงวัยเข้าเรียนแล้วจึงพากลับมาอยู่ด้วยกัน
ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็คล้ายๆ วิถีชีวิตในพื้นที่อื่นๆ ในสังคมไทยนอกจากนี้
ในการสัมภาษณ์ยังพบว่า การสร้างครอบครัวใหม่ด้วยตนเองของคู่สมรส
ใหม่ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ๆ เลย เพราะพบว่าระยะแรกในการสร้างครอบครัว
นั้นคู่สมรสใหม่มักจะอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อน
ซึ่งมักเป็นครอบครัวฝ่ายหญิง แล้วรอจนมีกำลังทรัพย์เพียงพอแล้วจึงแยก
ออกไปสร้างบ้านเรือนของตนเอง ในขณะที่ครอบครัวขยายในเขตเมือง
ก็มักเป็นครอบครัวดั้งเดิมตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและค่อนข้างจะมีฐานะ
ทางเศรษฐกิจดี มีที่ดินที่ว่างเปล่า เมื่อลูกหลานแต่งงานและสร้าง
ครอบครัวใหม่ก็ยังสามารถอาศัยในบ้านหลังเดิมได้ แต่ก็เป็นครอบครัว
เดิมของฝ่ายหญิงมากกว่าจะเป็นครอบครัวฝ่ายชาย ในส่วนนี้พบใน
ครอบครัวที่คู่สมรสมีการศึกษาสูงทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ในขณะที่
ครอบครัวที่คู่สมรสมีการศึกษาน้อย คือ ไม่จบปริญญาตรี ก็มักพบว่าจะ
ได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวฝ่ายชายเป็นหลัก

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

สำหรับในเขตชนบทก็พบว่าลักษณะการตั้งรกรากระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากคู่สมรสใหม่ที่ต้องการจะแยกเป็นครอบครัวเดี่ยวก็ยังคงอยู่บ้านเดิมของครอบครัวเดิมฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมักเป็นฝ่ายหญิง และรอจนมีความพร้อมทางเศรษฐกิจก็ปลูกสร้างบ้านเรือนของตนเอง แต่ก็ยังคงอยู่ในอาณาบริเวณไม่ไกลจากบ้านเรือนเดิมมากนัก บางทีอยู่ในพื้นที่ติดกันเลย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของคู่สมรสใหม่ทั้งในเขตเมืองและชนบทก็ไม่ได้แตกต่างกันมากในช่วงแรกคือยังพักอาศัยกับครอบครัวเดิมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เมื่อมีความพร้อมทางเศรษฐกิจแล้วจึงขยับขยายสร้างบ้านเรือนของตนเอง ทั้งนี้แต่ละครอบครัวอาจจะมีพื้นฐานการศึกษาที่แตกต่างกัน ในที่นี้ หมายถึงการได้รับการศึกษายาสายสามัญและการศึกษายาศาสนา ซึ่งก็พบว่ามีบางครอบครัวเท่านั้นที่สามีหรือภรรยาได้รับการศึกษายาสายสามัญ แต่โดยมากสามีมักจะมีการศึกษาในยาศาสนาเป็นหลักอยู่แล้ว นอกจากนี้ก็พบครอบครัวที่ทั้งสามีและภรรยาได้รับการศึกษาทั้งสายสามัญและยาศาสนาด้วยเช่นกัน

ในประเด็นความเชื่อเกี่ยวกับแต่งงานนั้น จากการสัมภาษณ์ครอบครัวเป้าหมายให้ความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ชาวไทยมุสลิมมีความเชื่อตามบทบัญญัติคำสอนในศาสนาอิสลามที่ปรารถนาให้ทุกคนมีชีวิตคู่เพื่อผลิตสมาชิกและตอบสนองตามต้องการทางเพศดังข้อความในการให้ข้อมูลของครอบครัวของแบฮารี (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นโต๊ะอิหม่ามทำหน้าที่สอนศาสนาในชุมชนแห่งหนึ่งในเขตเมืองจังหวัดปัตตานีให้ข้อมูลว่า “ในคัมภีร์กุรอ่านพูดถึงการให้คุณค่าของการมีชีวิตคู่ การแต่งงานจะทำให้เรามีญาติเพิ่มขึ้นจากฝ่ายเมียฝ่ายเรา รวมกัน จะมีเครือญาติมากขึ้น เสริมความเป็นเอกภาพและภราดรภาพ

ตรงนี้น่าจะเป็นผลดีในด้านสังคม ส่วนด้านสุขภาพนั้น เออ ...ก็คิดว่า การแต่งงานช่วยให้สุขภาพ ปลอดภัยจากโรคผู้หญิง ผิดลูกผิดเมีย มีโรคทางเพศอื่นๆ โรคเอดส์ หนองใน อะไรแบบนี้ ส่วนทางการเมือง ก็... สมาชิกเยอะก็จะเป็นการสร้างความเข้มแข็ง อย่างสมัยก่อนมีการครอบครองอาณาเขต ถ้ามีคนเยอะมีลูกมาก ก็จะมีฐานกำลังสู้ศัตรูได้” ในขณะที่ครอบครัวกะยะ (นามสมมติ) ให้ข้อมูลว่า “รู้สึกโชคดีที่แต่งงาน มันเหมือนทำให้มีพลังในการทำงาน รู้ว่าชีวิตนี้อยู่เพื่อใคร นอกจากรอเวลากลับไปพระเจ้า...ศาสนาเชื่อในชีวิตหลังความตาย ต้องกลับไปชำระโทษ รอกการพิพากษาจากอัลลอฮ์.... อย่างเวลามีปัญหาในที่ทำงานก็มีแบ (สามี) มีลูก ทำให้เรารู้สึกดีขึ้น” สอดคล้องกับครอบครัวของพินิ ซึ่งเป็นนักวิชาการในสำนักงานแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานีตั้งข้อความว่า “ไม่เคยคิดเลยว่าจะไม่แต่งงาน แม้ตัวเองแต่งงานตอนอายุ 40 กว่าปีแล้ว แล้วนี่อัลลอฮ์ก็ให้ะ พี่ท้องได้ 2 เดือนแล้ว (น่าเสี่ยงในการบอกเล่ามีความยินดีมาก)” ...เมื่อสอบถามว่าทำไมแต่งงานตอนอายุเยอะแล้ว พินิก็บอกว่า “แปลกใจไหมที่เห็นพี่แต่งงานช้า ก็จริง ทั่วๆ ไปผู้หญิงที่นี่โดยเฉพาะมุสลิมเราแต่งงานเร็วนะ แต่พินิก็...แบบไปเรียนที่มลายู กว่า จะจบ กว่า จะกลับมาอยู่บ้าน ก็ไปทำงานในกรุงเทพฯ มาก่อน พอย้ายกลับมาอยู่นี้ ญาติก็เลยนัดให้เจอกับแบ ...อิม ก็คบกันสักพัก ก็แต่งงานเลย พินิว่ามันเป็นเรื่องที่อัลลอฮ์ให้ะ” นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สอบถามในครอบครัวของมะยุไซ (นามสมมติ) ในเรื่องความเชื่อในการแต่งงานตามหลักศาสนา ซึ่งในครอบครัวที่ให้ข้อมูลทั้งหมด 20 ครอบครัว ครอบครัวของมะยุไซ เป็นครอบครัวที่อายุน้อยสุด อายุประมาณ 20 ปี มะยุไซเล่าให้ฟังว่า “ผมเรียนหนังสืออยู่ เรียนสามัญนะ แล้วก็ชอบแฟนคนหนึ่งที่อยู่ด้วยกัน ก็ไปรับไปส่ง พอเจอพ่อของเค้า พ่อเค้าก็บอกให้บอกแม่มาขอ

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ได้แล้ว พอผมไปบอกแม่ แม่ผมก็จัดการมาขอก็เลยได้อยู่ด้วยกัน ผมก็ไม่ได้คิดว่าจะเร็วอะไรขนาดนี้ คิดแค่ว่าชอบเค้าก็ไปรับไปส่ง แต่แม่ผมก็เห็นชอบด้วย พอแต่งงาน นิเกห์กันแล้ว ผมก็ยังเรียนหนังสือนะ แพนก็ยังเรียน เพิ่งมาหยุดเรียนก็ตอนแพนท้องและคลอดลูก เรื่องเงินเรื่องทองแม่ก็ช่วยๆ ผมก็ไปช่วยงานกับแม่ได้เงินมา ถ้าถามผมว่าก่อนแต่งงานรู้ไหมว่าศาสนาอิสลามมีความเชื่อทำให้คนมีครอบครัว มีลูก ผมก็ไม่แน่ใจ รู้แต่ว่า แถวบ้านก็ถามมาตลอดตั้งแต่ป.5 ป.6 ว่ามีแพนหรือยัง ผมว่าเค้าก็มองว่าการมีครอบครัวเป็นเรื่องธรรมดาอะ อายุมากอายุน้อยยังก็ต้องมีครอบครัวมีลูกอยู่ดี”

นอกจากนี้ในการสัมภาษณ์ก็พบข้อมูลสำคัญๆ เช่น หากมุสลิมไม่แต่งงานก็ถือว่าไม่ใช่มุสลิมที่แท้จริง ดังข้อความดังนี้ “ตามความเชื่อทางศาสนาอิสลามนั้น “การอยู่เป็นโสดถือว่าบาป” “การไม่แต่งงาน อัลลอฮ์จะไม่รับ ทำอะไรก็ไม่สำเร็จ” ดังนั้นการไม่แต่งงานก็ไม่ใช่มุสลิมที่สมบูรณ์” เหล่านี้เป็นต้น

สำหรับอีกกรณีหนึ่งเป็นครอบครัวที่มีพัฒนาการลำดับขั้นตั้งแต่การเป็นเพื่อนกันจนถึงการแต่งงาน ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัวเดียวในบรรดา 20 ครอบครัวเป้าหมายในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ที่มีลำดับขั้นตอนเช่นนี้ โดยเริ่มจากการเรียนอนุบาลในโรงเรียนเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน และเป็นแพน จนในที่สุดก็แต่งงาน และเป็นสามีภรรยากัน ผู้ให้ข้อมูลคือฝ่ายหญิงที่เล่าว่าก่อนแต่งงานก็เป็นแพนกันคบกันมาตั้งนานแล้วและเรียนจบจนทำงานแล้วถึงแต่งงานกัน ดังข้อความว่า “เป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่เด็กแล้ว พอเรียนมหาวิทยาลัยก็เป็นแพนกัน แต่คิดว่าควรเรียนจบทำงานแล้วค่อยแต่งงานกัน นี่ก็แต่งงานมาได้ 5-6 ปีแล้ว เรายังคิดว่า ตามหลักการในศาสนาอิสลาม การมีคู่ครองเป็นประสงค์ของอัลลอฮ์ แต่เราก็รอเวลา

ให้พร้อมก่อนดีกว่า” ซึ่งครอบครัวนี้น่าจะแตกต่างจากจุดกำเนิดในการสร้างครอบครัวจากครอบครัวที่ให้ข้อมูลครอบครัวอื่นๆ ที่ส่วนใหญ่ใช้เวลาไม่นานนักก็แต่งงานและสร้างครอบครัว บางครอบครัวพ่อแม่หรือญาติพี่น้องเป็นผู้แนะนำ ซึ่งสอดคล้องกับครอบครัวของอาซิส (นามสมมุติ) ที่ให้ข้อมูลว่า “ในหลักการในศาสนาอิสลามการแต่งงานถือเป็นจุดเริ่มต้นของการคบกัน อย่างมีคำพูดว่า แต่งก่อนรักทีหลัง คือในศาสนาเชื่อว่าการแต่งงานเป็นการป้องกันการประพฤติดีทางเพศ ดังนั้นก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวจึงควรมีการแต่งงาน แล้วค่อยๆ ทำความรู้จักและรักกันไปเอง” นอกจากนี้ในการสัมภาษณ์ครอบครัวแบดาโอ๊ะ (นามสมมุติ) เล่าว่า “ตนเองแต่งงานกับกะด๊ะ (นามสมมุติ) เป็นแม่หม้ายมาก่อน ตนก็ไม่ได้รังเกียจ ดีเสียจะ ในหลักศาสนาบอกเลยว่าการแต่งงานกับหญิงหม้าย เท่ากับเป็นการสงเคราะห์ ดีเสียอีกในหนทางพระเจ้า”

สำหรับประเด็นสำคัญที่พบในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในจังหวัดปัตตานี พบว่า อายุของผู้หญิงยังคงแต่งงานเมื่ออายุน้อย ในขณะที่ผู้ชายเริ่มมีจำนวนมากขึ้นที่จะรอความพร้อมก่อนแต่งงาน แต่ก็ยังคงพบชายอายุน้อยแต่งงานด้วยเช่นกัน ดังนั้นประเด็นการครองโสดถาวรจึงค่อนข้างพบน้อยมากในกลุ่มมุสลิมในพื้นที่ ทั้งนี้เพราะหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมีความเข้มงวดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศ โดยห้ามชายหญิงพูดคุยหรืออยู่ด้วยกันตามลำพัง ทำให้หญิงชายมุสลิมเกือบทั้งหมดไม่มีโอกาสที่จะมีความใกล้ชิดทางกาย สัมผัส หรือจับมือต้องตัวกันได้ และไม่มีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส ด้วยเหตุนี้ บิดามารดากังวลในการเสื่อมเสียชื่อเสียงของบุตรสาว ดังนั้นเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์โดยปราศจากการสมรสตามศาสนา จึงมีการสมรสทางศาสนาดังแต่เด็ก

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

หนุ่มสาวออกไปพบปะกันตั้งแต่ช่วงแรกๆ ของการคบหากัน อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบวัยรุ่นที่มีการเที่ยวเตร่กับเพื่อนชายด้วยเช่นกัน เพียงแต่พบน้อยมาก เนื่องจากสังคมที่อาศัยอยู่ค่อนข้างเป็นสังคมปิด ผู้คนต่างรู้จักมักคุ้นกัน บางกรณีที่บุตรหลานไปเรียนในต่างพื้นที่และอยู่กินกับเพื่อนชาย เมื่อทางบ้านทราบก็หาทางป้องกันโดยการจัดการแต่งงานตามศาสนาทันที นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า ด้วยหลักการของศาสนาเป็นไปได้ไม่น้อยมากที่บุตรหลานของตนจะอยู่กินก่อนแต่งงาน

สืบเนื่องจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยตระหนักว่า การแต่งงานตามหลักศาสนาอิสลามค่อนข้างมีความสำคัญมากในชุมชนมุสลิม เนื่องจากมีผลต่อกฎหมายมรดก ดังนั้นจึงอาจจะเป็นตัวควบคุมให้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการแต่งงานตามศาสนา ซึ่งแตกต่างจากการแต่งงานที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายมักจะไม่ได้สำคัญเท่า เพราะความศรัทธาต่อผู้นำศาสนาค่อนข้างมีมากกว่าในกลุ่มตนเอง อีกประเด็นหนึ่งคือ การอยู่ในชุมชนมักต้องการการยอมรับของคนในพื้นที่มากกว่า ดังนั้นการจดทะเบียนสมรสในจังหวัดปัตตานีที่มีสัดส่วนลดลง อาจจะเป็นเพราะคนในพื้นที่ได้จดทะเบียนตามหลักศาสนาอิสลาม จึงปราศจากความใส่ใจในการจดทะเบียนตามกรมการปกครอง เช่นเดียวกันเมื่อการจดทะเบียนสมรสถูกเพิกเฉย ข้อมูลการจดทะเบียนหย่าร้างจึงเป็นไปได้ที่จะมีการเพิกเฉยโดยอัตโนมัติ แต่จากข้อมูลพบว่า มีน้อยมากที่ผู้คนจะไปแจ้งการหย่าร้างที่สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามปัตตานี ยกเว้นกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการสมรสใหม่ และมีปัญหาเรื่องมรดก ซึ่งโศกโหฬารอาจจะต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยหรือมีข้อตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย

จะเห็นได้ว่า ศาสนาอิสลามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตชาวไทยมุสลิมตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และยังมีการสนับสนุนให้มีการแต่งงาน การสร้างครอบครัว เพื่อผลิตสมาชิกใหม่ และขยายความเป็นเครือญาติ สำหรับในประเด็นความเชื่อในการมีบุตรก็เป็นประเด็นที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้เพื่อตอบคำถามในกรณีที่ว่าในเมื่อจังหวัดปัตตานีมีแนวโน้มของการจดทะเบียนสมรสทั้งทางกฎหมายและตามหลักการศาสนาในสัดส่วนลดลงแล้ว ทำไมยังรักษาระดับการเกิดไว้ได้สูงกว่าระดับทดแทนได้ (TRF = 2.33) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความเชื่อในการมีบุตร

ด้วยอัตราเจริญพันธุ์ในจังหวัดปัตตานียังคงสูงกว่าระดับทดแทน จึงน่าจะเป็นโมเดลให้กับรัฐบาลได้ ดำเนินนโยบายการเจริญพันธุ์ของประเทศต่อไปเพื่อรักษาระดับภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไม่ให้ต่ำกว่าในระดับที่เป็นอยู่ (TRF = 1.5) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสอบถามครอบครัวผู้ให้ข้อมูลทั้ง 20 ครอบครัวว่ามีความเชื่อในเรื่องการมีบุตรอย่างไร ผลการสัมภาษณ์พบว่า คู่สมรสในทุกครอบครัวให้ความเห็นว่า การมีบุตรอยู่ในวิถีของพระเจ้า (อัลลอฮ์) ฉะนั้นที่เราเห็นว่ามุสลิมทำไมมีลูกหลายคนนั้นเป็นเพราะว่าพวกเขาไม่ได้กำหนดว่าจะมีบุตรกี่คน และจะมีไปถึงเมื่อไรพวกเขาก็เลยปล่อยให้บุตรเกิดมาเรื่อยๆ ตามวิถีธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองนั้น ให้ข้อมูลเห็นพ้องกันว่า การวางแผนครอบครัวด้วยวิธีการกินยาคุมกำเนิด การฉีดยาคุม หรือการใส่ห่วง และทำหมันหญิงเป็นการขัดต่อคำสอนทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหญิงในครอบครัวหนึ่งเล่าว่า “ตามความเชื่อทางศาสนาอิสลามการคุมกำเนิดถือว่าเป็นบาป แต่ถ้าเป็นไปเพื่อเว้นระยะ

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ห่างในการมีบุตรก็สามารถทำได้ แต่ยกให้เป็นหน้าที่ของสามี” เมื่อสอบถามไปยังสามีในประเด็นดังกล่าว สามีให้ความเห็นว่า “จริงๆ ในสมัยนี้เค้าคุมกำเนิดกัน การคุมกำเนิดขัดกับคำสอนทางศาสนานะ แต่ก็จำเป็นต้องทำ ลูกหลายๆ คน เลี้ยงไม่ไหว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะหยุดมีลูกนะ แต่เป็นการเว้นระยะการมีลูก เราไม่ได้ตั้งใจทำหมัน เพราะศาสนาห้าม แต่อาจจะทำแบบ... หลังนอก อะไรแบบนี้” นอกจากนี้ ก็พบว่าครอบครัวของแบบฮารีก็ยอมรับว่าศาสนาห้ามคุมกำเนิด แต่มันก็จำเป็น มีลูกมากเกินไปก็ไม่ไหว เศรษฐกิจไม่ดี” อย่างไรก็ตาม ในการสัมภาษณ์ก็พบว่าครอบครัวในเมืองบางครอบครัวที่เคร่งครัดศาสนาและมีความรู้ทางสายสามัญและศาสนาก็ไม่ได้ควบคุมจำนวนบุตร แต่เว้นระยะการมีบุตรด้วยวิธีธรรมชาติ นั่นคือ การงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งต้องตกลงกันทั้งสองฝ่าย

สำหรับครอบครัวในเขตชนบทนั้น ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากแบบหมาด (นามสมมุติ) เล่าว่า “การที่เราเห็นว่า ทำไมมุสลิมมีลูกมาก นั่นเพราะเขากลับขัดคำสอนทางศาสนา เพราะศาสนา เข้มงวด ห้ามคุมกำเนิด ส่วนการเว้นระยะห่างกันอะไรนี้ เขาไม่รู้หรอก เขาก็คิดว่ามีไปเรื่อยๆ จนร่างกายไม่ไหว แบบนั้นอัลลอฮ์ ให้อายุแล้ว แต่ครอบครัวแบบ ก็มีลูกห่างกันนะ ถึงจะมี 5 คน อย่างคนที่ 1 ก็ห่างกับคนที่ 2 ประมาณ 3 ปี คนต่อมาก็ 2 ปี คนที่ 3 กับคนที่ 4 ก็ 2 ปี และคนที่ 4 กับคนที่ 5 ก็ 5 ปี” แต่โดยส่วนใหญ่พบว่า ครอบครัวในเขตชนบทไม่เข้าใจคำว่าระยะห่างต่อการมีบุตร และให้ความเห็นพ้องกันว่า “ก็จะมีไปเรื่อยๆ ”

นอกจากนี้เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงจำนวนบุตรที่พึงปรารถนานี้ เกือบทุกครอบครัวก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า คนในปัจจุบันรวมทั้งตัวพวกเขา ก็อยากมีลูกน้อยเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจและต้องการให้บุตร

มีการศึกษาที่ดีขึ้น แต่ก็มีความรอบคอบที่ให้ความเห็นว่าเขาไม่สามารถบอกจำนวนบุตรที่ต้องการได้โดยให้เหตุผลว่า จำนวนบุตรที่เขาจะมีนั้นขึ้นอยู่กับพระเจ้า (อัลลอฮ์) นอกจากนี้มีครอบครัวที่มีการศึกษาสูงและฐานะทางเศรษฐกิจดีก็ให้ความเห็นว่าตั้งใจจะมีลูกเยอะๆ เพราะสามารถเลี้ยงดูได้ ในขณะที่เดียวกันครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและการศึกษาสูงอาศัยอยู่ในเขตเมืองก็ให้ข้อมูลว่า “ไม่ได้ต้องการจะมีลูกเยอะหาที่เลี้ยงที่ไว้ใจได้ยาก พ่อแม่ก็แก่มาแล้ว อาจจะมีแค่คนนี้นคนเดียวหรืออีกสักคน แต่ถ้าอายุจะ 40 ปีแล้วก็อาจจะยุติการมีลูก แต่ก็ยังไม่ได้คุยกับสามีเลย” เมื่อสอบถามทางสามีถึงจำนวนบุตรที่ต้องการก็ได้รับคำตอบว่า “ก็ไม่ได้คาดหวังจะมีลูกเยอะ อาจจะมีแค่คนนึงหรือสองคนพอเพราะทำทางภรรยา อยากมีแค่นี้” อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จำนวนตัวเลขในแต่ละครอบครัวระบุถึงจำนวนบุตรที่พึงปรารถนานั้นประมาณ 3-4 คน เป็นตัวเลขที่เหมาะสมที่สุดในความคิดของผู้ให้ข้อมูล

จากผลการสนทนาที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ชาวไทยมุสลิมที่เชื่อว่าจำนวนบุตรได้กำหนดแล้วโดยพระเจ้า (อัลลอฮ์) จะไม่ใช่วิธีการคุมกำเนิด และจะเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ไปจนสิ้นวัยเจริญพันธุ์ ในขณะที่บางครอบครัวก็มองว่า บัณฑิตทางเศรษฐกิจ เช่น ค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ค่าเลี้ยงดู ค่าเล่าเรียน และโอกาสอื่นๆ จะขาดหายไป หากมีบุตรจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบว่า พวกเขาแค่รู้สึกกังวลในทางความคิด แต่ในทางปฏิบัติกลับสวนทางกัน เพราะก็ยังปล่อยให้บุตรจำนวนมากอยู่ มีเพียงบางครอบครัวเท่านั้นที่ทั้งสามีและภรรยาเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวคือ การจำกัดจำนวนบุตร และเว้นระยะห่างระหว่างบุตร นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความพึงพอใจในเพศของบุตร ทั้งนี้เพราะทัศนคติและความปรารถนาของพ่อแม่เกี่ยวกับเพศของบุตรอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่ง

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีบุตร กล่าวคือ คู่สมรสอาจจะยังต้องการมีบุตรต่อไปเรื่อยๆ จนเกินกว่าจำนวนที่ต้องการถ้ายังไม่ได้บุตรตามเพศที่ต้องการ หรือยังไม่ได้บุตรชายและบุตรหญิงตามจำนวนที่ต้องการ ความพึงพอใจในเพศบุตรนั้นในแต่ละสังคมนี้มีสาเหตุมาจากปัจจัยต่างๆ หลายอย่างเช่น ความคิดเชิงเศรษฐกิจ ความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีในเรื่องการแต่งงาน และการอยู่อาศัยหลังการแต่งงาน ระบบการสืบทอดมรดก และการสืบวงศ์ตระกูล สำหรับคำตอบที่ได้รับจากครอบครัวเป้าหมายคือ มีความพึงพอใจบุตรชายและบุตรหญิงเหมือนๆ กัน แต่เมื่อถามว่าถ้ามีบุตรได้เพียงคนเดียวเท่านั้นเขาหรือเธอจะเลือกมีบุตรชายหรือบุตรหญิง ปรากฏว่าคู่สมรสส่วนมากเลือกที่จะมีบุตรหญิง โดยให้เหตุผลว่าบุตรหญิงจะสามารถให้ความช่วยเหลือ ดูแลตนในยามเจ็บป่วยและยามชราได้ดีกว่าบุตรชายซึ่งมักแยกตัวไปอยู่ที่อื่นหลังแต่งงานหรือไปทำงานต่างถิ่น ขณะที่บุตรหญิงมักจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่หรืออยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันสามารถกลับมาดูแลพ่อแม่ได้ และบุตรหญิงก่อนแต่งงานมักอยู่ใกล้ชิดพ่อแม่เรียกใช้ได้ง่าย เลี้ยงง่ายไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องความประพฤติมากเท่าบุตรชาย และเมื่อสมรสแล้วบุตรหญิงก็มาอยู่อาศัยกับพ่อแม่ได้เหมือนเดิม

สรุปผลการศึกษา

แม้ว่าจากรายงานสำมะโนประชากรและเคหะตั้งแต่ปี พ.ศ.2533-2553 รายงานว่า จังหวัดปัตตานีก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเติบโตทางประชากรลดลง เช่นเดียวกับภาพรวมระดับประเทศและโครงสร้างทางประชากรได้เปลี่ยนผ่านกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว อย่างไรก็ตามสถานการณ์ด้านภาวะเจริญพันธุ์ในจังหวัดก็ยังมีอัตราเจริญพันธุ์สูงกว่าระดับทดแทน ($TFR = 2.33$) แม้ว่าจะพบว่าอายุแรกสมรสของประชากร

มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งในเพศชายและเพศหญิงก็ตาม และผลจากการสืบค้นข้อมูลการจดทะเบียนสมรสและการหย่าร้าง รวมถึงการจดทะเบียนสมรสตามหลักการในศาสนาอิสลามจะมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2556-2557 และจำนวนครัวเรือนส่วนบุคคลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สิ่งนี้สะท้อนได้ว่าประชากรมีแนวโน้มสมรสลดลงหรือยืดยาวระยะเวลาการสมรส

ความเชื่อในการแต่งงานและมีบุตรของชาวไทยมุสลิมเป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ผู้ให้ข้อมูลอธิบายว่า ตามความเชื่อทางศาสนาอิสลามนั้น “การอยู่เป็นโสดถือว่าบาป” “การไม่แต่งงานอัลลอฮ์ จะไม่รับ ทำอะไรก็ไม่สำเร็จ” ดังนั้น ชาวไทยมุสลิมมีความเชื่อตามบทบัญญัติคำสอนในศาสนาอิสลามที่ปรารถนาให้ทุกคนมีชีวิตคู่เพื่อผลิตสมาชิกและตอบสนองตามต้องการทางเพศ นอกจากนี้การแต่งงานเป็นการป้องกันการประพฤติดังผิดทางเพศ ตามหลักการศาสนาที่กล่าวว่า “แต่งงานก่อนแล้วรักทีหลัง” นั่นคือ เป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวไทยมุสลิมค่อนข้างกังวลใจกับการมีเพศสัมพันธ์ของลูกหลานก่อนแต่งงาน ดังนั้น การแต่งงานถือว่ารอดพ้นจากการประพฤติดังผิดทางเพศตามที่ศาสนากำหนด แต่ทั้งนี้มุสลิมก็ไม่ได้รังเกียจการแต่งงานที่คู่สมรมีอายุสูงขึ้นหรือ การเป็นหม้าย ซึ่งถ้าผู้ชายคนใดสมรสกับสตรีหม้ายถือว่าเป็นการสงเคราะห์ให้เขารอดพ้นจากการถูกนินทา นอกจากนี้ความเชื่อในการมีบุตรของชาวไทยมุสลิมก็เป็นไปตามหลักคำสอนในศาสนาอิสลามคือ การส่งเสริมให้มีการเกิด และไม่ต้องการให้มีการคุมกำเนิด มองว่าการคุมกำเนิดเป็นบาป หรือการคุมกำเนิดเป็นการผิดต่อคำสอนทางศาสนา แต่ภายใต้ข้อจำกัดของความเชื่อทางศาสนานั้น การคุมกำเนิดสามารถทำได้ถ้าเป็นไปเพื่อลดช่องว่างการมีบุตร หรืออาจจะเปลี่ยนเป็นการงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์ หรือการมีเพศสัมพันธ์แบบหลังภายนอก

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

อย่างไรก็ตาม พบว่า ครอบครัวในชนบทนั้น คู่สมรสไม่ได้คำนึงถึงการเว้นระยะการมีบุตรมากนัก หรือแม้แต่จำนวนบุตรที่ปรารถนา ซึ่งแม้ว่าคู่สมรสจะคำนึงถึงเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น การเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร รายจ่ายเกี่ยวกับบุตร การทำงานหนักขึ้นเพื่อเลี้ยงครอบครัว แต่ก็ยังคงพบพฤติกรรมการมีบุตรไปเรื่อย ๆ จนกว่าสิ้นช่วงวัยเจริญพันธุ์ อย่างไรก็ตาม พบตัวเลขจำนวนบุตรที่คู่สมรสต้องการอยู่ที่ประมาณ 3-4 คน ในประเด็นนี้อาจจะตอบโจทย์ได้ว่า ทำไมอัตราเจริญพันธุ์ของประชากรในจังหวัดปัตตานีถึงสูงกว่าระดับทดแทน ทั้งนี้หากมองในแง่ดีก็คือ ทำให้ประชากรในประเทศไทยยังคงรักษาระดับเจริญพันธุ์ไม่ให้ต่ำไปกว่า $TFR = 1.5$ ซึ่งข้อมูลข้างต้นก็สอดคล้องว่าชาวไทยมุสลิมให้ความสำคัญพิเศษของบุตรทั้งชายและหญิง แต่ถ้าให้เลือกก็เป็นเพศหญิง ดังนั้นการมีบุตรจำนวนมากก็อาจจะเป็นการมีเพื่อรอให้มีบุตรสาว เนื่องจากเชื่อว่า บุตรสาวจะเป็นผู้ดูแลและช่วยเหลือพ่อแม่ยามชราภาพได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิพบว่า การจดทะเบียนสมรสและการหย่าร้างของประชากรในพื้นที่จังหวัดปัตตานีในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนการจดทะเบียนสมรสและการหย่าร้างลดลงไม่มากนักในแต่ละปี ในขณะที่ช่วงปีแรก ๆ อาจจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นหรือใกล้เคียงปีที่ผ่านมาด้วยซ้ำไป ดังนั้นอาจจะได้ว่าสังคมไทยมุสลิมเป็นสังคมที่ค่อนข้างเข้มแข็งแม้ปรากฏการณ์เปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศไทยจะกระทบต่อภาวะเจริญพันธุ์ เนื่องจากอายุแรกสมรสของประชากรเพิ่มขึ้น ช่วงเวลา

เจริญพันธุ์ลดลง การอยู่เป็นโสดถาวรเพิ่มสัดส่วนมากขึ้น หรือแม้กระทั่งรูปแบบครอบครัวมีความหลากหลายมากขึ้น แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวกระทบกับสังคมไทยมุสลิมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาถือว่ามิมีบทบาทสำคัญมากที่จะช่วยพยุงให้ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรในพื้นที่นี้ไม่ลดลงไปจากเดิมมาก ดังนั้นการที่จะให้ประเทศไทยคงสภาพอัตราการเกิดให้คงที่หรือไม่ลดไปกว่าเดิมมากนัก อาจจะต้องมีการปรับรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตให้ใกล้เคียงในสังคมมุสลิมมากยิ่งขึ้น

1.2 ผลการศึกษาครอบครัวมุสลิมในจังหวัดปัตตานี พบว่าครอบครัวเป้าหมายที่ให้ข้อมูลจะให้ข้อมูลได้ที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความเชื่อเรื่องการแต่งงาน และการมีบุตร รวมถึงการมีรูปแบบการใช้ชีวิตและความเชื่อตามหลักศาสนาอิสลามที่คล้ายคลึงกัน อาจจะมีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพทางเพศของคู่สมรส รวมถึงสุขภาพของภรรยาที่เป็นมารดาที่มีบุตรจำนวนมากและมีบุตรถี่เกินไป ดังนั้นภาครัฐควรมีแนวทางรณรงค์ให้ประชาชนในพื้นที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทางเพศอย่างแพร่หลายและสามารถยอมรับว่าเป็นเรื่องสุขภาพทางเพศเป็นเรื่องปกติที่พูดคุยและให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนกันได้

1.3 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ครอบครัวเป้าหมายประกอบด้วยทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย มีการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง รวมถึงการมีญาติผู้ใหญ่ พ่อหรือแม่เป็นผู้แนะนำ และมักจะเลือกผู้นับถือศาสนาอิสลามใช้ภาษาสามภาษาถิ่นในการสื่อสารเป็นภาษาเดียวกัน ถือเป็นการสมรสกันภายในกลุ่ม (endogamy) และมีรูปแบบการแต่งงานเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) มีการตั้งบ้านเรือนแยกกันอยู่อย่างเป็นอิสระ (neolocal family) และยังคงอยู่ในละแวก

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ใกล้เคียงกับบ้านเดิม ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ทั้งในการพึ่งพาอาศัยและการหล่อหลอมพฤติกรรมอย่างในบทบาทชาย หญิงที่มีการแบ่งงานกันทำในครอบครัวนำสู่การเชื่อมโยงในการอธิบาย บทบาทหน้าที่ที่เกิดขึ้นจากการขัดเกลาทางสังคม กล่าวคือ ครอบครัว เดิมพ่อแม่เคยมีหน้าที่อย่างไร เมื่อลูกหลานเติบโตมีครอบครัวมักจะ ปฏิบัติตนเช่นเดียวกับการที่เคยเห็นพ่อแม่ปฏิบัติมาเช่นนั้น ทั้งนี้มีการ ปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดตามจารีตประเพณีและพิธีทางศาสนา อันสืบเนื่อง มาจากความเชื่อความศรัทธาที่ได้รับการปลูกฝังโดยเฉพาะจากสถาบัน ครอบครัว ความเป็นเครือญาติของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย จึงมีส่วนสำคัญในเรื่องต่างๆ จึงส่งผลให้มีการถ่ายทอดทางสังคมแก่ ลูกหลานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย มัสยิด และโรงเรียนตาดีกาที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด ความเชื่อ และ พฤติกรรมแก่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเพศชายอยู่ในฐานะเป็น ผู้นำ เป็นหัวหน้าครอบครัว สิ่งที่ได้รับจากการฟังในเรื่องความศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ การเมือง การสาธารณสุข ทำให้ผู้ชายมุสลิมสามารถ นำไปถ่ายทอดต่อไปยังภรรยาและบุตร ซึ่งต้องการสร้างความตระหนัก ว่า ลูกคือสิ่งที่ประเสริฐที่พระเจ้าประทาน และเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องดูแลรับผิดชอบให้ลูกอยู่ในหนทางของศาสนา ดังนั้นแม้ว่าครอบครัว จะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยาย ผู้ที่จะต้องมืบทบาทสำคัญใน การอบรมเลี้ยงดูคือ ผู้เป็นพ่อและแม่ และอาจจะกล่าวได้ว่า คำสอนของ ศาสนาเป็นที่มาของการหล่อหลอมทางสังคมของครอบครัวมุสลิม

ผลการศึกษาดังกล่าว นับว่าเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงาน ราชการในการที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตที่อยู่บนฐานของ

ศาสนา การวางแผนนโยบายต่างๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมการศึกษา สังคม และสาธารณสุขในประชาชนในพื้นที่อย่างทั่วถึงและแพร่หลายต่อไป

1.4 แม้ว่ากระแสการเปลี่ยนผ่านทางประชากรอยู่ในช่วงที่กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวก็ตาม ผลการศึกษาในครอบครัวไทยมุสลิมกลับพบกระแสดังกล่าวกระทบกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมุสลิมค่อนข้างน้อย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะครอบครัวมุสลิมส่วนใหญ่มีความไว้วางใจต่อผู้มีความรู้ทางศาสนาและความเคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ดังนั้นต่อไปในอนาคตหากสถาบันศาสนาและสถาบันครอบครัวไม่เข้มแข็งแล้ว อาจจะมีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวมุสลิมอ่อนแอลงไป ดังนั้นจึงถือเป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันดังกล่าวในการพัฒนาให้สถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนให้มีความเข้มแข็งต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้ได้องค์ความรู้ทางด้านครอบครัวที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ครอบครัวเป้าหมายที่ได้ในการศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีเกณฑ์พิจารณาความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล การตั้งถิ่นฐานในบริเวณใจกลางชุมชน และรอบนอกชุมชน โดยไม่ได้พิจารณาถึงการศึกษา อาชีพ และความครอบคลุมของครอบครัวเป้าหมายที่ให้ข้อมูลในพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปอาจจะมีการศึกษาครอบครัวเป้าหมายในพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อจะได้ภาพครอบครัวมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ มาสนับสนุนงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

2.2 การศึกษาครั้งต่อไปควรจะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับครอบครัว ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันนันทนาการ การปรับตัวของครอบครัวในภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทบาทและหน้าที่ของครอบครัวในชุมชนเมือง เป็นต้น ซึ่งน่าจะเป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2556. รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้านทั่วประเทศและรายจังหวัด ณ เดือนธันวาคม พ.ศ.2556. (ออนไลน์). สืบค้นจาก http://www.dopa.go.th/xstat/pop51_1html). (4 มกราคม 2557)
- คณะกรรมการกลางอิสลามจังหวัดปัตตานี. 2556. สถิติการจดทะเบียนสมรสตามหลักศาสนาอิสลาม. เอกสารอัดสำเนา.
- ขาย โพธิ์สิตา. 2552. “บทใหม่โรง เกิดอะไรขึ้นกับครอบครัว?”. หน้า 1-6. ใน ประชากรและสังคม 2552: ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร พ.ศ. 2552.
- ขาย โพธิ์สิตาและสุชาดา ทวีสิทธิ์. 2552. ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2552. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- ธนาบดี คำยา. 2543. “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนสมรสของสตรีไทย” ประชากรศาสตร์. 16(1), 71-88.

ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์. 2548. "สถานการณ์ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2548". หน้า 14-31. ใน ประชากรและสังคม 2548 : ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2548. กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ). นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์. 2554. จุดเปลี่ยนประชากรประเทศไทย. หน้า 13-22. ในประชากรและสังคม 2554: จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย พ.ศ. 2554. สุรีย์พร พันพื้ง มาลี สันภูวรรณ (บรรณาธิการ). นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศุภลักษณ์ เก่งบัญชา. 2548. เส้นทางครอบครัวไทยในยุคโลกาภิวัตน์. มติชน. 13 เมษายน 2548.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2556. การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี. 2550. ข้อมูลจังหวัดปัตตานี พ.ศ.2550. ปัตตานี : สำนักงานจังหวัดปัตตานี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. มปป.ก. สำนะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2503. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. มปป.ข. สำนะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2513. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

ครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. มปป.ค. สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. มปป.ง. สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2533.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2545. สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2543.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2554. สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2553.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และอรทัย หุจรูญพรพานิช. 2550. "เช็กส์แอนด์เคอะซีดี". หน้า 97-104 ในประชากรและสังคม 2550 :

นคราภิวัตน์และวิถีชีวิตเมือง. บรรณาธิการโดย วรชัย ทองไทย และสุรีย์พร พันพื้ง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์และปัญญา ชูเลิศ. 2552. "การศึกษาเพื่อการเฝ้าระวัง "บทบาทและหน้าที่ของครอบครัวไทย" ในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางประชากรและสังคม". หน้า 29-47 ใน ประชากรและสังคม 2552 : ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร. บรรณาธิการโดย ชาย โพธิสิตาและสุชาดา ทวีสิทธิ์. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อาลี เสือสมิง. 2554. "ความเป็นมลายูของ ออแม นาเย บาเกาะ" วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมลายูบางกอก. กรุงเทพฯ.

Chayavan, N. 1989. Marriage Registration among Thai Women. In Institute of Population Studies (Eds.), Health and Population

- Studies Based on the 1987 Thailand Demographic and Health Survey, (pp. 205-221). Bangkok : Institute of Population Studies, Chulalongkorn University.
- Giddens, W. J. 2000. *Sociology*. Cambridge and Oxford : Policy Press.
- Jones, G.W. 2004. Not "When to Marry" But "Whether to Marry": The Changing Context of Marriage Decision in East and Southeast Asia. In G. W. Jones and K.Rmadas (Eds.), (Un)tying the knot: Ideal and Reality in Asian Marriage, (pp.3-56). Singapore: Asia Research Institute, National University of Singapore.
- Kiernan, K. 2001. "The Rise of Cohabitation and Childbearing outside Marriage in Western Europe" *International Journal of Law, Policy and the Family*. 15, 1-21.
- Oppenheimer, V.K. 2003. "Cohabiting and Marriage during Younger Men's Career-Development Process" *Demography*. 40(1), 127-149.
- United Nation Statistic Division. 2006. *Demographic Year Book*. (Online). Available : <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2006.htm>. (16 April 2009)

